

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

*Волошина Марія Олександрівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного
університету, м. Рівне, Україна*

*Широких Анастасія Олегівна,
доктор філософії (PhD), доцент кафедри вікової та
педагогічної психології Рівненського державного
гуманітарного університету, м. Рівне, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1338-320X>*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГІБРИДНИХ ВІЙН

Сьогодні трагедія гібридних війн набуває все більших і ширших масштабів. Воєнні конфлікти по всьому світі розгораються з новою силою, а термін «гібридна війна» вже не є чимось невідомим чи незрозумілим. Важко повірити, але в самому центрі Європи, в 21 столітті триває одна з найжорстокіших війн за всю історію людства. Невідворотним є розуміння, що Україна стала жертвою гібридної війни.

Гібридна війна – це намагання однієї країни нав'язати свою політичну волю іншій країні (країнам) за допомогою низки політичних, економічних та інформаційних заходів, а не шляхом проголошення війни відповідно до норм міжнародного права [4]. На перший план виходять в даному контексті інформаційні заходи та інші важелі впливу. Можна зазначити, що це прагнення не стільки фізично знищити мільйони людей, як деморалізувати та залякати їх в інформаційному просторі, що спрощує механізм управління масою. У наші дні засоби масової інформації стали головним інструментом для розповсюдження повідомлень, що впливають на суспільну свідомість. Так, А. Моль зазначає, що ЗМІ фактично контролюють всю нашу культуру, «пропускаючи» її через специфічні фільтри, виділяючи окремі елементи із загальної маси культурних явищ і ментальних цінностей; надають їм особливої ваги: підвищують цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують таким чином усю сферу культури й етнічних цінностей. Трансформують «душу народу» шляхом опредметнення «потрібної» інформації у свідомість людей. Те, що не потрапило до каналів масової комунікації, сьогодні майже не впливає на розвиток суспільства. У результаті сучасна людина практично не може ухилитися від впливу ЗМІ.

Психологічні аспекти гібридних війн стали предметом наукових розвідок таких науковців як Магда Є.В., Христенко В.Є., Городиська Н., Гурська В., Барна О.С, Білял А., Герман О., Мицишин Т. та ін.

У результаті аналізу їх праць було виокремлено велику кількість психологічних аспектів гібридних війн. Розглянемо детально деякі з них.

Метою нашого дослідження є вивчення психологічних аспектів гібридних війн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мабуть, вже немає тих, хто стверджував би, що природа міжнародної безпеки та конфлікту не змінилися. Країни конкурують у військовому та економічному відношенні, проблеми безпеки та балансу не вщухають. Однак спосіб дії інший. Конфлікти розгортаються по-новому, інноваційно та абсолютно по-іншому. Війни все частіше набувають характеру «гібридних». Як стверджує Чекаленко Л., «гібридна війна – це військова стратегія, яка об'єднує звичайну війну, малу й кібервійну. Також термін «гібридна війна» використовують для опису атак із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційної війни. Такий підхід до ведення конфліктів є потужним і складним різновидом війни» [5,42]. Важливо зазначити, що концепція гібридної війни, можливо, і не нова, проте, вона набула

актуальності саме в останні роки, коли держави використовують різноманітні ресурси, здебільшого інформаційні, під час прямого збройного конфлікту або за його відсутності.

Просто кажучи, гібридна війна передбачає взаємодію або поєднання звичайних і особливих інструментів впливу і засобів підривної діяльності. Ці засоби, або інструменти, поєднуються в синхронізований спосіб задля використання слабкостей супротивника і досягнення синергетичного ефекту [1].

Традиційна військова сила втрачає своє значення, а ефективними засобами війни стають політичні, дипломатичні, інформаційні і економічні заходи. Тому експертами зазначається, що однією із найважливіших форм протиборства стає інформаційне протиборство. Новітніми засобами досягнення цілей у гібридній війні є інформаційно-психологічний вплив з метою позбавлення противника волі до опору [2].

Основною складовою гібридної війни є інформаційне зомбування, яке має на меті знищення свідомості шляхом руйнування будь-якої ідентифікації та перетворення людей на слухняних виконавців необхідної замовнику поведінки.

Тому, Герман О., Мицишин Т., зазначають, що «психологічний вимір «гібридної війни» пов'язаний із використанням технологій насичення інформаційного простору брудом, міфами та брехнею з метою зниження загального рівня свідомості особистості, а в подальшому – руйнації совісті особистості, через знищення якої, у свою чергу, впроваджується нігілізм» [2].

Городиська Н.; Гурська В. акцентують на тому, що «практично всі провідні держави світу використовують інформаційно-психологічні засоби підкорення свідомості особистості у своїх геополітичних планах. Основною складовою гібридної війни є консцієнтальна зброя, що має на меті знищення свідомості завдяки руйнації будь-якої ідентифікації та перетворення особистості на покійного виконавця необхідних замовнику дій. Показаний психологічний вимір гібридної війни, що пов'язаний із руйнацією совісті особистості, через знищення якої впроваджується нігілізм. Розкриті механізми формування «потрібного образу світу» через створення міфів та брехні. Наголошується на необхідності розкриття та усвідомлення психологічних механізмів ведення гібридної війни з метою запобігання враження її зброєю» [3]. Отже, розповсюдження дезінформації та маніпуляція інформацією, які використовуються для створення специфічного сприйняття реальності, можуть привести до відмови від моральних принципів та цінностей.

Держава без народу не може існувати. Як стверджує Білял А., «держави без людей безхребетні. Вони отримують легітимність і, відповідно, владу від свого народу. Це особливо стосується демократично побудованого уряду. Вносячи розкол між урядом і його народом, можна створити умови для його падіння. Саме цього прагне гібридний учасник діючи нижче порогового рівня війни» [1]. З цього зрозуміло, що ще однією інформаційно-психологічною атакою ворога у гібридній війні є намагання розколоти уряд і народ. В такому випадку застосовуються різноманітні методи – маніпуляції громадською думкою, використання пропаганди як потужного важеля впливу, підтримка або стимулювання внутрішніх конфліктів, етнічних або релігійних розбіжностей для створення нестабільності та недовіри.

Маніпуляція – особливо небезпечний метод ведення гібридної війни, адже, як стверджує Христенко В.С., «маніпулювання свідомістю можливе завдяки тому, що у кожної людини є свої потреби, кожен має якісь слабкості, кожен характеризується деякими пристрастями... але всі їх можна поєднати у декілька видів: фізіологічні потреби, потреба в безпеці, потреба належати спільноті, потреба у повазі, визнанні, потреби у самореалізації, потреба у позитивних емоціях» [6]. Якщо в людини забрати її впевненість в безпеці, позбавити можливості отримувати позитивні емоції, можливості належати спільноті, самореалізовуватися, можна маніпулювати її свідомістю, скеровувати її думки в потрібне русло, змусити підкорюватись, що і є одною з цілей ведення гібридної війни.

Під час підступного впливу на свідомість людини, який постійно відбувається під час гібридної війни, людина періодично відчуває, що у неї намагаються активізувати стереотипи [6]. Маніпулювати свідомістю, можна за допомогою ЗМІ, телебачення, Інтернет-простору тощо. Христенко В.Є. також зазначає «для досягнення своєї мети маніпулятори дуже часто подають інформацію так, щоб вона якнайбільше зачепила емоційну сферу людини»[6]. Тому, якщо новина, яка здавалася нейтральною, подається дуже емоційно, увага глядачів зосереджується на певних аспектах, що може змінити їхнє враження та викликати в їхній свідомості певні емоції, щоб переосмислити та оцінити події по-іншому.

Висновки. Отже, гібридна війна включає в себе різні психологічні аспекти, складовими яких є дезінформація, маніпуляція інформацією, психологічний тиск на населення, створення фейкових криз та загроз і психологічна дестабілізація. Ці аспекти спрямовані на вплив на свідомість, переконання та поведінку людей з метою досягнення стратегічних цілей. Розуміння цих психологічних аспектів є важливим для розробки ефективних стратегій протидії гібридним загрозам і забезпечення стійкості суспільства.

Список використаних джерел

1. Білял А. Гібридна війна – нові загрози, складність і «довіра» як антидот. NATO Review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2021/11/30/gbridna-vjna-nov-zagrozi-skladnst-dovra-yak-antidot/index.html>
2. Герман О., Мицишин Т., Гібридні війни: історичні та психологічні аспекти. *III Міжнародна наукова конференція «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41097/2/MCTD_2023_Herman_O-Hybrid_wars_historical_and_98-100.pdf
3. Городиська Н.; Гурська В. Філософія та психологія гібридної війни. *I Міжнародна наукова конференція «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»(до 35 роковин аварії на Чорнобильській АЕС)*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35093/2/MCTD_2021_Horodyska_N-Philosophy_and_psychology_102-104.pdf
4. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с URL: https://balka-book.com/files/2017/06_10/12_24/u_files_store_6_68818.pdf
5. Чекаленко Л. Про поняття «гібридна війна». *Журнал: Віче*. 2015. № 5. С. 41-42. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21CO M=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=viche_2015_5_21
6. Христенко В. Є. Маніпулювання свідомістю в умовах гібридної війни: психологічний аспект. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/5929/1/Khrystenko_monogr.pdf

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Луцук Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцук Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166